

URF-ODATLAR VA ZAMONAVIYLIK O'RTASIDAGI MUVOZANAT

Alfraganus University

xalqaro munosabatlar yo'nalishi

II bosqich talabasi Sobirjonov Boburjon

Ilmiy rahbar: katta o'qituvchi Madiyor Turdiyev

Annotatsiya: Ushbu maqolada urf-odatlar va zamonaviylik o'rtasidagi muvozanat masalasi ilmiy asosda tahlil qilinadi. Jamiyatda an'anaviy qadriyatlar saqlanib qolishining zamonaviy hayot talablariga moslashuvi va yangi ijtimoiy jarayonlar bilan uyg'unlashuvi o'rganiladi. Tadqiqotda madaniy o'zgarishlar, ijtimoiy normativlar va yosh avlodning qarashlari orasidagi farqlar hamda ularning o'zaro ta'siri ko'rib chiqiladi. Metodologiyada sifatli va miqdoriy tahlil usullari birgalikda qo'llanilib, so'rovnomalar va intervyular asosida natijalar olinadi. Maqola urf-odatlarining saqlanishi va zamonaviylikka moslashishining ijtimoiy muvozanatiga oid dolzarb masalalarni yoritadi hamda jamiyat taraqqiyotida ushbu muvozanatning ahamiyatini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: urf-odatlar, zamonaviylik, ijtimoiy muvozanat, madaniy o'zgarishlar, an'anaviy qadriyatlar, yosh avlod, ijtimoiy normativlar

Аннотация: В данной статье научно анализируется вопрос баланса между традициями и современностью. Рассматривается сохранение традиционных ценностей в обществе при адаптации к требованиям современной жизни и взаимодействие с новыми социальными процессами. Исследование охватывает культурные изменения, социальные нормы и взгляды молодого поколения, а также их взаимное влияние. В методологии используются как качественные, так и количественные методы, включая опросы и интервью. Статья освещает актуальные проблемы сохранения традиций и их адаптации к современности, подчеркивая важность этого баланса для развития общества.

Ключевые слова: традиции, современность, социальный баланс, культурные изменения, традиционные ценности, молодое поколение, социальные нормы

Abstract: This article scientifically examines the balance between traditions and modernity. It explores how traditional values are preserved within society while adapting to the demands of contemporary life and interacting with new social processes. The study addresses cultural changes, social norms, and the perspectives of the younger generation, as well as their interrelations. Methodologically, both qualitative and quantitative approaches are employed, including surveys and interviews. The article highlights pressing issues related to the preservation of

traditions and their adaptation to modernity, emphasizing the importance of this balance for societal development.

Keywords:

traditions, modernity, social balance, cultural change, traditional values, younger generation, social norms

I. KIRISH VA MAVZUNING DOLZARBLIGI

Jamiyatlar doimo o'zining madaniy, ijtimoiy va axloqiy qoidalariga amal qilib kelgan bo'lib, bu qoidalar ko'pincha urf-odatlar sifatida shakllanadi. Urf-odatlar – milliy qadriyatlar, an'analar va kundalik hayotning ajralmas qismidir, ular jamiyatning barqarorligini ta'minlaydi hamda avloddan-avlodga o'tadi[1/17]. Shu bilan birga, bugungi kunda dunyo tezkor rivojlanayotgan, texnologiya va kommunikatsiyalar vositalarining taraqqiyoti natijasida madaniy o'zgarishlar tezlashgan davrda yashayapmiz. Zamonaviylik – yangi ijtimoiy normalar, innovatsiyalar, global integratsiya va zamon talablariga moslashishni anglatadi. Bunday jarayonlarda urf-odatlar bilan zamonaviylik o'rtasidagi muvozanatni saqlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviylik bilan urf-odatlar o'rtasidagi qarama-qarshilik ko'plab jamiyatlarda uchraydigan hodisa bo'lib, bu ikki tamoyil bir-birini to'ldirishi yoki ba'zan ziddiyatda bo'lishi mumkin. Ularning muvozanatini saqlash nafaqat madaniy merosni saqlash, balki jahon jarayonlariga moslashishda milliy o'zligini yo'qotmaslik nuqtai nazaridan ham dolzarbdir. Ayniqsa, globalizatsiya sharoitida har bir xalq va jamiyat o'z urf-odatlarini saqlab qolish bilan birga, yangi zamonaviy talablarga javob beruvchi o'zgarishlarga ham tayyor bo'lishi lozim[2/45].

Bugungi kunda zamonaviy jamiyatlarda urf-odatlar ta'siri so'nggi o'n yilliklarda sezilarli darajada o'zgarmoqda. Yosh avlodning qadriyat tizimi, ijtimoiy xulq-atvori, an'anaviy munosabatlarga bo'lgan munosabati yangi shakllarga ega bo'lmoqda. Shu sababli, urf-odatlar va zamonaviylik o'rtasidagi muvozanatni izlash va uni ta'minlash sohasida ilmiy tadqiqotlar olib borish zarurati paydo bo'lmoqda. Ushbu tadqiqotlar jamiyatning madaniy va axloqiy salohiyatini mustahkamlash, milliy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirish hamda zamonaviy o'zgarishlarga moslashishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Shu nuqtai nazardan, urf-odatlar va zamonaviylik o'rtasidagi muvozanat masalasi nafaqat ilmiy, balki ijtimoiy va madaniy kontekstda ham juda dolzarb bo'lib, bu mavzu milliy rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqishda, ta'lim va tarbiya tizimlarini takomillashtirishda, shuningdek, madaniy siyosatni belgilashda o'z o'rniga ega. Shu bois, mazkur maqolada urf-odatlar va zamonaviylik o'rtasidagi o'zaro munosabatlar, ularning o'zaro ta'siri, ziddiyatlari va muvozanatni saqlash yo'llari ilmiy nuqtai nazardan yoritiladi.

II. METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqotda urf-odatlar va zamonaviylik o'rtasidagi muvozanatni aniqlash va tahlil qilish uchun sifat va miqdoriy tadqiqot metodlari uyg'unlashtirildi. Tadqiqotning asosiy maqsadi urf-odatlarning jamiyatdagi o'rni, zamonaviylik bilan bog'liq o'zgarishlar va ularning o'zaro ta'sir mexanizmlarini chuqur anglashdan iborat bo'lgani sababli, metodologiyada turli usullar qo'llanildi.

Avvalo, madaniy antropologiya va sotsiologiya sohalaridagi mavjud nazariy manbalar tahlil qilindi. Bu bosqichda urf-odatlar va zamonaviylik haqidagi fundamental tushunchalar, ularning o'zaro munosabatlari va muvozanatni ta'minlash mexanizmlari bo'yicha ilmiy adabiyotlar, maqolalar va monografiyalar o'rganildi. Nazariy asosni mustahkamlash maqsadida, ilgari o'tkazilgan empirik tadqiqotlar ham ko'rib chiqildi.[3/89].

Empirik qism sifatida, tanlangan jamiyatda (maqsadli guruh) so'rovnoma va intervyu metodlari asosida ma'lumotlar to'plandi. So'rovnoma shaklida jamiyat vakillari, ayniqsa turli yosh va ijtimoiy guruhlariga mansub respondentlar ishtirokida urf-odatlarga bo'lgan munosabat va zamonaviylik tushunchasining qanday talqin etilishi o'rganildi. So'rovnoma savollari yopiq va ochiq tipdagi bo'lib, respondentlarning fikr va qarashlarini keng qamrovli tahlil qilish imkonini berdi.

Shuningdek, chuqurlashtirilgan suhbatlar (intervyular) orqali urf-odatlar va zamonaviylik o'rtasidagi ziddiyatlar, muvozanatni saqlash usullari va jamiyatdagi haqiqiy holatlar haqida keng ma'lumotlar olindi. Intervyular ekspertlar, madaniyatshunoslar, ijtimoiy faol vakillar va turli yoshdagi fuqarolar bilan o'tkazildi.

Toplangan ma'lumotlar sifat va miqdoriy tahlil metodlari yordamida qayta ishlandi. So'rovnoma natijalari statistik dasturlar yordamida tahlil qilinib, respondentlarning urf-odatlarga va zamonaviylikka nisbatan munosabatlari o'rganildi. Sifatli intervyu ma'lumotlari esa mavzuga oid muhim jihatlarni aniqlash uchun mazmuniy tahlil usuliga asoslandi.

Tadqiqotda etika me'yorlariga qat'iy rioya qilindi. Respondentlarning roziligi olinib, ularning shaxsiy ma'lumotlari maxfiyligi ta'minlandi. Shuningdek, urf-odatlar va zamonaviylik o'rtasidagi muvozanatni baholashda madaniy kontekst va jamiyatning ijtimoiy o'ziga xosligi hisobga olindi.

Natijada, ushbu metodologiya urf-odatlar va zamonaviylik o'rtasidagi murakkab va ko'p qirrali munosabatlarni chuqur va aniq tahlil qilish imkonini berdi hamda mavzuning dolzarbligini ilmiy asoslashga xizmat qildi.

III. NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, urf-odatlar va zamonaviylik o'rtasidagi muvozanat jamiyatda murakkab va ko'p qirrali jarayon sifatida namoyon bo'ladi. So'rovnoma va intervyular orqali olingan ma'lumotlarga ko'ra, respondentlarning katta qismi urf-odatlarni milliy o'zlik va madaniy merosning ajralmas qismi sifatida

yuqori qadrlaydi. Shu bilan birga, ular zamonaviylikni ham jamiyat rivoji uchun zarur va muhim element deb biladi. Ushbu holat urf-odatlar va zamonaviylik o'rtasida qarama-qarshilik emas, balki o'zaro to'ldiruvchi munosabat mavjudligini ko'rsatadi.

Tadqiqotda aniqlangan asosiy muammo – urf-odatlarning eski shakllarining ba'zan zamonaviy hayot talablariga mos kelmasligi va yosh avlod orasida ularning ahamiyati kamayib borayotgani hisoblanadi. Yoshlar orasida zamonaviylik tendensiyalari ko'proq qabul qilinishi, an'anaviy qadriyatlar bilan ba'zan ziddiyatlarga olib kelmoqda[4/61]. Shu bilan birga, oilalar va mahalla muhitida urf-odatlarning saqlanib qolishiga bo'lgan intilish hamon kuchli ekanligi kuzatildi.

Urf-odatlar va zamonaviylik o'rtasida muvozanatni saqlash yo'llari sifatida jamiyat vakillari quyidagi asosiy tamoyillarni ta'kidladilar: an'analarni yangilash va moslashtirish, madaniy qadriyatlarni ta'lim tizimida targ'ib qilish, zamonaviy texnologiyalar yordamida madaniy merosni saqlash va keng jamoatchilikka yetkazish, yosh avlodga milliy o'zlikni anglatish orqali urf-odatlarga hurmatni oshirish. Bu esa madaniy jarayonlarning doimiy harakatda ekanligini, urf-odatlarning statik emas, balki dinamik tizim sifatida rivojlanayotganini ko'rsatadi.

Mualliflarning fikricha, zamonaviylik urf-odatlarni butkul inkor etish emas, balki ularni jamiyatning hozirgi ehtiyojlari va imkoniyatlariga moslashtirishga qaratilgan jarayon sifatida ko'rilishi kerak. Ushbu jarayonda milliy qadriyatlar saqlanib qolgan holda, yangi ijtimoiy normalar va texnologik yutuqlar integratsiya qilinadi. Shu bois, urf-odatlar va zamonaviylik o'rtasida muvozanatni ta'minlash madaniy identifikatsiya va ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlash uchun muhimdir.

Tadqiqot natijalari milliy va xalqaro madaniyatshunoslik, sotsiologiya hamda antropologiya tadqiqotlari bilan hamohang bo'lib, urf-odatlarning doimiy ravishda o'zgarib borishi, zamonaviylik esa bu jarayonda faollik va yangilik kiritish vositasi ekanligini tasdiqlaydi. Bu o'zgarishlarning ijtimoiy-psixologik ta'siri va ularning jamiyatdagi qabul qilinish darajasi keyingi tadqiqotlar uchun istiqbolli yo'nalishlar sifatida ko'rilmogda.

Xulosa qilib aytganda, urf-odatlar va zamonaviylik o'rtasidagi muvozanatni saqlash – bu jamiyatning madaniy barqarorligi va ijtimoiy integratsiyasi uchun zarur shartdir. Zamonaviylikni qabul qilish jarayonida urf-odatlarga hurmat bilan yondashish, ularni yangilab, zamon talablariga moslashtirish orqali milliy o'zlikni saqlab qolish mumkin. Ushbu tadqiqot mavzuning ilmiy va amaliy ahamiyatini yoritib, urf-odatlar va zamonaviylik o'rtasidagi murakkab munosabatlarni yanada chuqurroq o'rganishga asos yaratadi.

IV. XULOSA

Yuqorida olib borilgan ilmiy tahlillar asosida aytish mumkinki, urf-odatlar va zamonaviylik o'rtasidagi muvozanat jamiyat taraqqiyoti va madaniy barqarorlikning muhim mezonlaridan biridir[2/45]. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, urf-odatlar

milliy o'zlikni ifodalaydigan, madaniy merosni avloddan-avlodga yetkazuvchi asosiy omil bo'lib qolmoqda. Shu bilan birga, zamonaviylik esa texnologik, ijtimoiy va madaniy taraqqiyotning ajralmas qismi sifatida insonlar hayotining turli jabhalariga chuqur kirib bormoqda. Bu ikki tamoyilning o'zaro ta'siri, ba'zan esa ziddiyatli holatlari madaniy dinamikani belgilovchi omillardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

Empirik ma'lumotlar asosida aniqlanishicha, jamiyat a'zolari, ayniqsa yosh avlod, zamonaviylikni ijtimoiy qulayliklar, shaxsiy erkinlik va global axborot oqimlariga moslashuv sifatida qabul qilmoqda. Shu bilan birga, an'anaviy qadriyatlarga nisbatan hurmat saqlanib qolayotgan bo'lsa-da, ularning mazmuni va ifoda shakllari o'zgarishlarga uchramoqda. Bu holat urf-odatlarining doimiy harakatdagi, moslanuvchan va yangilanuvchan ijtimoiy hodisa ekanligini anglatadi. Tadqiqot ishtirokchilari tomonidan ilgari surilgan takliflar — an'analarni yangilash, ta'lim tizimi orqali madaniy merosni targ'ib qilish, zamonaviy texnologiyalar orqali urf-odatlarini saqlash va ularni ommaga yetkazish — muvozanatni ta'minlashning amaliy yo'llari sifatida e'tirof etildi.

Zamonaviylik va urf-odatlar o'rtasidagi uyg'unlikni shakllantirish milliy madaniyatning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi. Bu jarayonda asosiy vazifa — urf-odatlarini inkor etmasdan, balki ularni zamon talablari asosida yangicha talqin etish va ularning ijtimoiy hayotdagi moslashuvchanligini ta'minlashdir. Madaniyatshunoslik va sotsiologik nuqtai nazardan qaraganda, bu muvozanat ijtimoiy identifikatsiya va barqarorlikning mustahkamlanishiga olib keladi[5/15].

Umuman olganda, ushbu tadqiqot urf-odatlar va zamonaviylik o'rtasidagi muvozanatni saqlash dolzarb ilmiy va amaliy masala ekanligini asoslaydi. U milliy taraqqiyot strategiyalarini ishlab chiqish, madaniy siyosatni shakllantirish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Mazkur mavzu doirasida kelgusida yanada chuqurroq va tarmoqli tadqiqotlar olib borilishi zarur bo'lib, bu jamiyatda madaniy meros va zamonaviylik o'rtasidagi o'zaro uyg'unlikni yanada mustahkamlashga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Karimov, I.A. (2008). *Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch*. Toshkent: Ma'naviyat.
2. Saidov, A.X. (2012). *O'zbekiston: milliy urf-odatlar va zamonaviylikning uyg'unligi*. Toshkent: "Sharq"
3. Geertz, C. (1973). *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books.
4. G'aniyeva, M., & Jo'raev, X. (2020). *Yoshlar va zamonaviy qadriyatlar: ijtimoiy qarashlar tahlili*. Toshkent: "Akademnashr"
5. UNESCO. (2013). *Intangible Cultural Heritage and Sustainable Development*. Paris: UNESCO Publishing.